ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CARL OTTO LENZ της 29ης Απριλίου 1993 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Α — Εισαγωγή

1. Ο προσφεύγων της κύριας δίκης M. Larsy ζει σε μια βελγική κοινότητα πλησίον των γαλλικών συνόρων. Μέχρι τη συνταξιοδότησή του, το 1989, εργαζόταν ως ανεξάρτητος κηπουρός-φυτοκόμος και εκμεταλλευόταν εκτάσεις στο Βέλγιο και στη Γαλλία. Καθ' όλη τη διάρκεια της ασκήσεως των δραστηριοτήτων του κατέβαλε εισφορές στον βελγικό οργανισμό ασφαλίσεως γήρατος.

2. Στη διάταξη παραπομπής διευκρινίζεται ότι ο M. Larsy εξεπλήρωσε συνδεόμενες με την κοινωνική ασφάλισή του υποχρεώσεις τόσο στο Βέλγιο όσο και στη Γαλλία για το χρονικό διάστημα από 1ης Ιανουαρίου 1964 έως 31 Δεκεμβρίου 1977.

3. Ατυχώς, η διάταξη παραπομπής δεν περέχει άλλες διευκρινίσεις. Εντούτοις, όπως προκύπτει από τη δικογραφία που διαβίβασε το εθνικό δικαστήριο, για τα κτηθέντα και στο Βέλγιο εισοδήματα ο M. Larsy όφειλε αρχικά να καταβάλλει εισφορές μόνο στο Βέλγιο. Το 1967, η γαλλική διοίκηση του γνωστοποίησε ότι για τις κείμενες στη Γαλλία εκτάσεις του, ο M. Larsy όφειλε να καταβάλλει εισφορές και στη Γαλλία και μάλιστα αναδρομικώς από 1ης Ιανουαρίου 1964. Κατόπιν αυτού, ο ενδιαφερόμενος άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω αποφάσεως, επικαλούμενος συναφώς, αλλ' εν τέλει ανεπιτυχώς, τη σύμβαση περί κοινωνικής ασφαλίσεως που συνήψαν στις 17 Ιανουαρίου 1948 το Βέλγιο και η Γαλλία. Η δίκη εκείνη περατώθηκε το 1975 και ο προσφεύγων υποχρεώθηκε να καταβάλει τις αξιούμενες από τη γαλλική διοίκηση εισφορές περί κοινωνικής ασφαλίσεως. Στις 12 Οκτωβρίου 1978 το Βέλγιο και η Γαλλία συνήψαν πράξη περί τροποποιήσεως της εν λόγω συμβάσεως με έναρξη ισχύος την 1η Ιανουαρίου 1978. Έκτοτε, οι αφορώσες το σύνολο των προερχομένων από τη δραστηριότητα του M. Larsy ως κηπουρού-φυτοκόμου στο Βέλγιο και στη Γαλλία εισοδημάτων υποχρεώσεις κοινωνικής ασφαλίσεως έπρεπε (και πάλι) να εκπληρώνονται αποκλειστικά στο Βέλγιο.

4. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, από 1ης Ιανουαρίου 1964 έως 31 Δεκεμβρίου 1977 ο M. Larsy υποχρεώθηκε να καταβάλει εισφορές τόσο στο Βέλγιο όσο και στη Γαλλία στους αντιστοίχους οργανισμούς ασφαλίσεως γήρατος. Συναφώς, τουλάχιστον για ένα μέρος της χρονικής περιόδου (από το 1964 έως το 1975), τα κτηθέντα στη Γαλλία εισοδήματα υπέκειντο σε διπλές κρατήσεις υπό την έννοια ότι ο ενδιαφερόμενος κατέβαλλε εισφορές κοινωνικής ασφαλίσεως τόσο στη Γαλλία όσο και στο Βέλγιο.

5. Το επιφορτισμένο με το εθνικό καθεστώς ασφαλίσεως γήρατος των μη μισθωτών εργαζομένων βελγικό ίδρυμα, καθού στην κύρια δίκη, καθόρισε το ύψος της συντάξεως γήρατος του M. Larsy για το έτος 1989 στο ποσό των 222 333 βελγικών φράγκων (FRB). Το ποσό αυτό υπολογίστηκε με

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

βάση τη διαπίστωση ότι οι ασφαλιστικές περίοδοι του M. Larsy (από 1ης Ιανουαρίου 1944 έως 31 Δεκεμβρίου 1988) αντιστοιχούσαν στην περίοδο 45 ετών που είναι αναγκαία για τη χορήγηση πλήρους συντάξεως και ότι υπό την έννοια αυτή ο M. Larsy δικαιούταν το πλήρες ποσό, ήτοι 45/45.

6. Περί τις αρχές του 1991, η Mutualité Sociale Agricole (ήτοι ο αρμόδιος στην περίπτωση του M. Larsy γαλλικός οργανισμός ασφαλίσεως γήρατος) γνωστοποίησε στο καθού της κύριας δίκης ότι ο M. Larsy υπήγετο επί 14 έτη στο γαλλικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως. Κατόπιν αυτού, το καθού της κύριας δίκης τροποποίησε τη βελγική σύνταξη γήρατος, υπολογίζοντας το ύψος της σε 156 225 BFR, ήτοι σε 31/45 του πλήρους ποσού [1], με ισχύ από 1ης Οκτωβρίου 1989. Προς τούτο, το καθού στηρίχθηκε στην προβλεπόμενη με το άρθρο 19 του υπ' αριθ. 72 βασιλικού διατάγματος, της 10ης Νοεμβρίου 1967 [2] διάταξη που απαγορεύει τη σώρευση. Αντικείμενο της κύριας δίκης είναι ακριβώς η εν λόγω απόφαση.

7. Το tribunal de travail de Tournai (Βέλγιο) ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο, προκειμένου να αποφανθεί προδικαστώς, τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Συμβιβάζεται με τον επιδιωκόμενο από το άρθρο 12 του κανονισμού (ΕΟΚ) 2001/83, της 2ας Ιουνίου 1983, σκοπό το άρθρο 19 του υπ' αριθ. 72 βασιλικού διατάγματος, της 10ης Νοεμβρίου 1967, περί συντάξεως γήρατος και επιζώντων των μη μισθωτών εργαζομένων;

2) Συμβιβάζεται με το άρθρο 51 της Συνθήκης της Ρώμης το άρθρο 19 του υπ' αριθ. 72 βασιλικού διατάγματος της 10ης Νοεμβρίου 1967;»

Β — Εκτίμηση

Ι — *Ερμηνεία των προδικαστικών ερωτημάτων*

8. Τα υποβληθέντα ερωτήματα διατυπώνονται τόσον αορίστως ώστε να δημιουργείται η εντύπωση ότι το αιτούν δικαστήριο επιζητεί απάντηση επί του ερωτήματος αν συμβιβάζεται με τις διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/81 [3] και της Συνθήκης ΕΟΚ η εφαρμογή διατάξεως του εθνικού δικαίου, όπως είναι το άρθρο 19 του υπ' αριθ. 72 βασιλικού διατάγματος, η οποία απαγορεύει τη σώρευση. Όπως είναι γνωστό σε όλους, το Δικαστήριο έλαβε ήδη θέση επανειλημμένα επί του ζητήματος [4].

9. Πάντως, η αλληλουχία της υποθέσεως επιτρέπει να καταλήξω στο συμπέρασμα ότι στην πραγματικότητα το εθνικό δικαστήριο επιθυμεί να διευκρινιστεί το ζήτημα αν η εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως συμβιβαζόταν, ενόψει των ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, με το κοινοτικό δίκαιο. Τα έγγραφα της δικογραφίας που διαβίβασε το αιτούν δικαστήριο επιβεβαιώνουν την ανωτέρω ερμηνεία. Στο πλαίσιο της διαδικασίας της κύριας δίκης, ο επιθεωρητής εργασίας είχε προτείνει να υποβληθεί στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Τα ερωτήματα που διατύπωσε είναι

1 — Προφανώς πρόκειται για το ποσό που ίσχυε κατά τον χρόνο της τροποποιήσεως, η οποία αποτέλεσε τη βάση υπολογισμού, ποσό που ήταν κατά τι ανώτερο του ισχύοντος το 1989 (βλ. σημείο 21).

2 — Όπως διατυπώνεται στο άρθρο 142 του νόμου της 15ης Μαΐου 1984 (Moniteur Belge [Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του Βελγίου] της 22ας Μαΐου 1984, σ. 7035, και συγκεκριμένα στη σ. 7093). Το κείμενο της εν λόγω διατάξεως απαντά στην έκθεση ακροατηρίου.

3 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως κωδικοποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6).

4 — Βλ. το κεφάλαιο ΙΙ.

πανομοιότυπα με τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο. Σύμφωνα με τις διευκρινίσεις του επιθεωρητή εργασίας [5], τα ανωτέρω ερωτήματα ανέκυψαν στο συγκεκριμένο πλαίσιο της υποθέσεως, όπου ο προσφεύγων όφειλε να καταβάλει εισφορές ασφαλίσεως γήρατος για την ίδια και την αυτή περίοδο σε δύο κράτη [6].

10. Ευχής έργο θα ήταν το εθνικό δικαστήριο να εξέθετε, με τη διάταξη περί παραπομπής, σαφέστερα τους στόχους και το πλαίσιο των ερωτημάτων που υπέβαλε. Όπως υπέδειξε το Δικαστήριο, τα πληροφοριακά στοιχεία που περιέχουν οι περί παραπομπής αποφάσεις δεν χρησιμεύουν απλώς στο να επιτρέπουν στο Δικαστήριο να δίδει λυσιτελείς απαντήσεις, αλλά «και στο να παρέχουν στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς και στους λοιπούς ενδιαφερομένους διαδίκους, τη δυνατότητα να καταθέτουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 20 του Οργανισμού του Δικαστηρίου» [7]. Δυνάμει της ανωτέρω διατάξεως, η απόφαση περί παραπομπής διαβιβάζεται στα κράτη μέλη και στα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη. Το προβλεπόμενο στην ανωτέρω διάταξη δικαίωμα καταθέσεως υπομνημάτων και γραπτών παρατηρήσεων μπορεί να ασκηθεί μόνον εφόσον το περιεχόμενο και η έκταση των υποβληθέντων ερωτημάτων συνάγονται με αρκετή σαφήνεια από την απόφαση περί παραπομπής. Κατ' εμέ, η διάταξη παραπομπής που καλούμαι να εξετάσω εν προκειμένω πληροί, θα έλεγα, εν τέλει τις εν λόγω επιταγές. Βέβαια, η Κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας γνωστοποίησε ότι της ήταν αδύνατο να λάβει θέση επειδή δεν μπορούσε να κατανοήσει τη διάταξη περί παραπομπής. Η απάντηση που αρμόζει στο επιχείρημα αυτό είναι ότι η απόφαση περί παραπομπής, μολονότι εξαιρετικά συνοπτικά και λακωνικά διατυπωμένη, εκθέτει τα ουσιώδη περιστατικά προς κατανόηση των υποβαλλομένων ερωτήσεων [8].

11. Με τα συγκεκριμένα προδικαστικά ερωτήματα το tribunal de travail ερωτά αν συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο η εφαρμογή της επίδικης διατάξεως του βελγικού δικαίου περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι:

«κατά πάγια νομολογία, καίτοι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο του άρθρου 177 της Συνθήκης, να αποφαίνεται επί του συμβιβαστού μιας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως με το κοινοτικό δίκαιο, το Δικαστήριο είναι, πάντως, αρμόδιο να παρέχει στα εθνικά δικαστήρια όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που σχετίζονται με το δίκαιο αυτό και που τους επιτρέπουν να εκτιμούν το συμβιβαστό προκειμένου να εκδίδουν αποφάσεις επί υποθέσεων που επιλαμβάνονται (...)» [9].

12. Με τα ανωτέρω προδικαστικά ερωτήματα το εθνικό δικαστήριο επιδιώκει κατ' ουσίαν απάντηση επί του ερωτήματος αν οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71 απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής διατάξεως περί μη σωρεύσεως, εφόσον ο ενδιαφερόμενος υποχρεώθηκε να καταβάλει για την αυτή περίοδο εισφορές ασφαλίσεως γήρατος σε δύο κράτη μέλη.

13. Σχετικά με τον κανονισμό 1408/71, τα προδικαστικά ερωτήματα αναφέρονται μόνο στο άρθρο 12. Πάντως, η Επιτροπή

5 — Ο επιθεωρητής εργασίας εκπροσωπεί το δημόσιο συμφέρον και επικουρεί τα αρμόδιο επί εργατικών θεμάτων δικαστήρια στην εκπλήρωση της αποστολής τους (βλ. συναφώς τα άρθρα 145 και 152 του βελγικού δικαστικού κώδικα καθώς και, εκτενέστερα, J. Petit: «De rechtspleging voor de arbeidsgerechten» αριθ. 75 και επ. στο συλλογικό έργο Arbeidsrecht (επιμέλεια: R. Blanpain), έκδοση Σεπτεμβρίου 1992.

6 — Με τις προτάσεις του ο επιθεωρητής εργασίας σχολιάζει τα προτεινόμενα ερωτήματα ως εξής: «Με άλλα λόγια, συνάδει προς το κοινοτικό δίκαιο η εφαρμογή εθνικού κανόνα περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως αφής στιγμής ο εργαζόμενος, ο οποίος υπαγόταν για δεδομένη περίοδο σωρευτικώς στα συστήματα κοινωνικώς ασφαλίσεως δύο κρατών μελών, μπορεί να αξιώσει για την ίδια χρονική περίοδο παροχές γήρατος από αμφότερα τα κράτη;»

7 — Απόφαση της 1ης Απριλίου 1982 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 141/81 έως 143/81, Holdijk, Συλλογή 1982, σ. 1299, σκέψη 6.

8 — Επί του σημείου αυτού βλ. τη συλλογιστική του Δικαστηρίου στην προαναφερθείσα υπόθεση Holdijk (ανωτέρω υποσημείωση 7), σκέψη 8 της αποφάσεως.

9 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991 στην υπόθεση C-369/89, Piageme (Συλλογή 1991, σ. I-2971, σκέψη 7).

παρατήρησε ορθώς ότι, για την επίλυση της διαφοράς της οποία επελήφθη το εθνικό δικαστήριο, απαιτείται περαιτέρω επίκληση και του άρθρου 46 του κανονισμού. Υπενθυμίζω συναφώς ότι αποστολή του Δικαστηρίου είναι

«να ερμηνεύει όλες τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, χρεία των οποίων έχουν τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφαίνονται επί των διαφορών που τους υποβάλλονται έστω και αν οι ανωτέρω διατάξεις δεν αναφέρονται ρητώς με τα ερωτήματα που του απευθύνουν τα εθνικά δικαστήρια» [10].

II — *Εθνικές διατάξεις απαγορεύουσες τη σώρευση και κοινοτικό δίκαιο*

14. Το Δικαστήριο εκφράστηκε επανειλημμένα επί του θέματος των σχέσεων μεταξύ των διατάξεων των δικαίων των κρατών μελών που απαγορεύουν τη σώρευση και του κοινοτικού δικαίου σε θέματα ασφαλίσεως γήρατος. Από την πρόσφατη νομολογία του πρέπει να αναφερθούν κυρίως οι αποφάσεις που εκδόθηκαν επί των υποθέσεων Pian [11], Di Prinzio [12] και Di Crescenzo και Casagrande [13].

15. Οι ανωτέρω αποφάσεις εκδόθηκαν με βάση τον κανονισμό 1408/71, όπως αυτός ίσχυε προτού τροποποιηθεί με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92, της 30ής Απριλίου 1992 [14], ο οποίος τροποποίησε, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 12 και 46 έως 51 του κανονισμού 1408/71. Στην πρώτη παράγραφο του νέου άρθρου 95 α, το οποίο ενσωματώθηκε στον κανονισμό 1408/71, διευκρινίζεται ότι ο κανονισμός 1248/92 δεν γεννά κανένα δικαίωμα για περιόδους που προηγούνται της 1ης Ιουνίου 1992 [15]. Η αλλαγή στον τρόπο καθορισμού του ύψους της συντάξεως γήρατος εκ μέρους του καθού της κύριας δίκης επήλθε ήδη το 1991 και το ζήτημα πρέπει, συνακόλουθα, να εξεταστεί βάσει της παλαιάς διατυπώσεως του κανονισμού 1408/71. Πάντως, προτίθεμαι να επανέλθω στη νέα ρύθμιση.

16. Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου:

«εφόσον ο εργαζόμενος λαμβάνει σύνταξη δυνάμει αποκλειστικώς της εθνικής νομοθεσίας, οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71 δεν απαγορεύουν την επ' αυτού εφαρμογή αποκλειστικώς της εθνικής νομοθεσίας στο σύνολό της, περιλαμβανομένων και των εθνικών κανόνων που απαγορεύουν τη σώρευση παροχών, υπό την επιφύλαξη ότι, αν η εφαρμογή της εν λόγω νομοθεσίας αποδεικνύεται λιγότερο ευνοϊκή για τον εργαζόμενο απ' ό,τι η εφαρμογή των κανόνων του άρθρου 46 του κανονισμού 1408/71, θα πρέπει να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις του άρθρου αυτού» [16].

17. Επομένως, ο αρμόδιος φορέας πρέπει κάθε φορά να προβαίνει σε σύγκριση μεταξύ της παροχής γήρατος, ως απόρροιας της εφαρμογής των εθνικών διατάξεων (και των διατάξεών τους περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως), και της συντάξεως που υπολογίζεται κατ' εφαρμογή των διατάξεων του

10 — Πάγια νομολογία που επιβεβαιώνεται με την πλέον πρόσφατη απόφαση της 18ης Μαρτίου 1993 στην υπόθεση C-280/91, Viessmann (Συλλογή 1993, σ. I-971, σκέψη 17).

11 — Απόφαση της 5ης Απριλίου 1990 στην υπόθεση C-108/89, Συλλογή 1990, σ. I-1599.

12 — Απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 1992 στην υπόθεση C-5/91, Συλλογή 1992, σ. I-897.

13 — Απόφαση της 11ης Ιουνίου 1992 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-90/91 και C-91/91, Συλλογή 1992, σ. I-3851.

14 — ΕΕ L 136 της 19ης Μαΐου 1992, σ. 7. Για την κωδικοποιημένη απόδοση του κανονισμού 1408/71, βλ. ΕΕ C 325 της 10ης Δεκεμβρίου 1992.

15 — Ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος του κανονισμού 1248/92, σύμφωνα με το άρθρο 4 αυτού.

16 — Απόφαση της 2ας Ιουλίου 1981 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 116/80, 117/80, 119/80, 120/80 και 121/80, Celestre (Συλλογή 1981, σ. 1737, σκέψη 9). Η επί του θέματος νομολογία ισχύει και για τους μη μισθωτούς εργαζομένους (βλ. απόφαση της 18ης Απριλίου 1989 στην υπόθεση 128/88, Di Felice, Συλλογή 1989, σ. 923, σκέψη 9).

κοινοτικού δικαίου. Στη συνέχεια, χορηγείται στον ενδιαφερόμενο η πλέον ευνοϊκή από τις δύο παροχές [17].

18. Κατά τον υπολογισμό του ύψους της παροχής γήρατος, σύμφωνα με το άρθρο 46 του κανονισμού 1408/71, *δεν πρέπει* να εφαρμόζονται οι διατάξεις του εθνικού δικαίου περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως. Τούτο προκύπτει από το άρθρο 12, παράγραφος 2, δεύτερη περίοδος, του κανονισμού 1408/71.

19. Ο υπολογισμός του ύψους της παροχής γήρατος, κατά το άρθρο 46, πραγματοποιείται σε τρία στάδια:

α) Πρώτον, πρέπει να υπολογίζεται, δυνάμει του άρθρου 46, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, το ποσό («αυτοτελές» ποσό) που θα προέκυπτε από την εφαρμογή των εθνικών διατάξεων αν ο ενδιαφερόμενος δεν ελάμβανε σύνταξη δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους. Στην περίπτωση αυτή, επομένως, οι διατάξεις του εθνικού δικαίου περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως δεν πρέπει να εφαρμόζονται [18].

β) Στη συνέχεια, πρέπει να καθορίζεται, δυνάμει του άρθρου 46, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, η παροχή που προκύπτει από την εφαρμογή του άρθρου 46, παράγραφος 2.

Προς τον σκοπό αυτό, πρέπει να χωρεί κατ' αρχάς ο υπολογισμός του θεωρητικού ποσού της παροχής που θα δικαιούνταν ο ενδιαφερόμενος αν είχε διανύσει όλες τις ασφαλιστικές περιόδους που πραγματοποίησε σε διάφορα κράτη μέλη στο εν λόγω κράτος και υπό τη νομοθεσία που εφαρμόζει ο φορέας του κράτους αυτού κατά την ημερομηνία της εκκαθαρίσεως της παροχής (άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο α').

Πάντως, κατά τον συνυπολογισμό τους, ο αρμόδιος φορέας λαμβάνει υπόψη τις ανωτέρω ασφαλιστικές περιόδους μόνο μέχρι του ανωτάτου χρονικού ορίου που προβλέπει το οικείο κράτος μέλος για τη χορήγηση πλήρους παροχής (άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο γ'). Σε περίπτωση κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος δικαιούται ήδη, με βάση τις ασφαλιστικές περιόδους που συμπλήρωσε σε *ένα και μόνο* κράτος μέλος, πλήρους συντάξεως (όπως συμβαίνει εν προκειμένω με τη βελγική σύνταξη του M. Larsy), ο συνυπολογισμός των ασφαλιστικών περιόδων που συμπληρώθηκαν σε άλλο κράτος μέλος δεν είναι «αναγκαίος». Σε παρόμοιες περιπτώσεις, ο αρμόδιος φορέας υπολογίζει, συνακόλουθα, το θεωρητικό ποσό, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις ασφαλιστικές περιόδους που συμπληρώθηκαν σε άλλα κράτη μέλη [19].

Στη συνέχεια, το «πραγματικό» ποσό της παροχής πρέπει να υπολογίζεται επί της βάσεως αυτής. Το εν λόγω ποσό προκύπτει από το θεωρητικό ποσό κατ' αναλογία της διαρκείας των ασφαλιστικών περιόδων που πραγματοποιήθηκαν υπό τη νομοθεσία του οικείου κράτους σε σχέση με το ποσό όλων των ασφαλιστικών περιόδων (άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο β') [20].

Το πραγματικό ποσό της παροχής (άρθρο 46, παράγραφος 2) πρέπει να συγκριθεί με το αυτοτελές ποσό (άρθρο 46, παράγρα-

17 — Προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Di Prinzio (ανωτέρω υποσημείωση 12), σκέψη 18.

18 — Προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Di Prinzio (ανωτέρω υποσημείωση 12), σκέψεις 34 και 35.

19 — Προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Di Prinzio (ανωτέρω υποσημείωση 12), σκέψεις 25-26 και 43-44.

20 — Ο υπολογισμός αυτός μεταφράζεται ως εξής υπό μορφή παραδείγματος: αν ο ενδιαφερόμενος εργάστηκε 30 έτη στο κράτος Α και 10 κράτος Β (και πραγματοποίησε τις αντίστοιχες περιόδους ασφαλίσεως), τότε το υπολογιζόμενο δυνάμει του άρθρου 46, παράγραφος 2, στοιχείο β', ποσό εντός του κράτους μέλους Α ανέρχεται στα 3/4 του θεωρητικό ποσού (που προσδιορίζεται κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας του κράτους μέλους Α σε συνδυασμό με το άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο α') και στο 1/4 του θεωρητικού ποσού εντός του κράτους μέλους Β (υπολογιστέου κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας του κράτους μέλους Β σε συνδυασμό με το άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο α').

φος 1). Λαμβάνεται υπόψη το υψηλότερο ποσό (άρθρο 46, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίοδος).

Ο υπολογισμός αυτός πρέπει να γίνεται για όλα τα κράτη μέλη υπό τη νομοθεσία των οποίων ο ενδιαφερόμενος διήνυσε περιόδους ασφαλίσεως.

γ) Τέλος, πρέπει να εξετάζεται αν το σύνολο των ποσών που δικαιούται ο ενδιαφερόμενος σύμφωνα με τον προαναφερθέντα υπολογισμό δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο που θέτει το άρθρο 46, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο. Σύμφωνα με την ανωτέρω διάταξη, το ανώτατο όριο έγκειται στο υψηλότερο από τα θεωρητικά ποσά παροχών που υπολογίζονται κατά τις διατάξεις του άρθρου 46, παράγραφος 2, στοιχείο α'. Σε περίπτωση υπερβάσεως του ορίου αυτού οι παροχές γήρατος πρέπει ως εκ τούτου να υφίστανται μείωση (άρθρο 46, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο) [21].

20. Εφόσον το προκύπτον από την προπεριγραφείσα εφαρμογή του άρθρου 46 του κανονισμού 1408/71 ποσό είναι ευνοϊκότερο για τον ενδιαφερόμενο σε σχέση με το προκύπτον από την εφαρμογή του ενθικού δικαίου, τότε πρέπει να του χορηγηθεί το πρώτο. Αν, αντίθετα, το προκύπτον από την εφαρμογή αποκλειστικώς των εθνικών διατάξεων ποσό (καθώς και από την εφαρμογή των περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως διατάξεων του εθνικού δικαίου) είναι ευνοϊκότερο για τον ενδιαφερόμενο, τότε πρέπει να του χορηγηθεί το τελευταίο.

21. Επί του ζητήματος των λεπτομερειών υπολογισμού του ύψους της συντάξεως στην προκειμένη περίπτωση, η Βελγική Κυβέρνηση υπέβαλε στο Δικαστήριο έγγραφο του καθού στην κύρια δίκη, με το οποίο διευκρινίζεται ότι, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 46 του κανονισμού 1408/71, ο αρμόδιος φορέας υπολόγισε πραγματικό ποσό, κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως, ανερχόμενο σε 226 778 FRB [22], το οποίο και χορηγήθηκε στον M. Larsy, εφόσον υπερέβαινε το υπολογισθέν με βάση τις βελγικές και μόνο διατάξεις ποσό.

22. Συνεπώς, στην περίπτωση του M. Larsy επρόκειτο για χορήγηση υψηλοτέρων παροχών από εκείνες που ο ίδιος είχε ζητήσει αρχικώς. Πάντως, ερωτηθέν από το Δικαστήριο, το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο επιβεβαίωσε ότι ενέμενε επί των υποβληθέντων ερωτημάτων. Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι — πλην εξαιρετικών περιπτώσεων, η εκτίμηση του κατά πόσον είναι αναγκαία η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαιοδοτικό όργανο, όπως και η λυσιτέλεια των υποβληθέντων ερωτημάτων [23].

III — Υπολογισμός της συντάξεως σε περίπτωση καταβολής εισφορών σε περισσότερα κράτη μέλη κατά τη διάρκεια της ιδίας περιόδου

23. Δυστυχώς, δεν εξαντλείται στο σημείο αυτό η προβληματικής της συγκεκριμένης

21 — Προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση Di Prinzio (ανωτέρω υποσημείωση 12), σκέψεις 60 επ.

22 — Ο βελγικός φορέας υπολόγισε το πραγματικό ποσό της παροχής δεχόμενος πάντοτε ως περιόδους ασφαλίσεως διανυθείσες υπό τις βελγικές διατάξεις, καθώς και τις συνολικά πραγματοποιηθείσες, τα 45 έτη και εφήρμοσε την εξ αυτού προκύπτουσα κλασματική σχέση (45/45) επί του θεωρητικού ποσού, με αποτέλεσμα στην προκειμένη περίπτωση το αυτοτελές θεωρητικό και το πραγματικό ποσό να ταυτίζονται. Εκτιμώ ότι πρόκειται για ορθό υπολογισμό. Κατά την άποψή μου, η κρίση του Δικαστηρίου επί του θέματος, όπως εκφράζεται στη σκέψη 58 της προαναφερθείσας αποφάσεως στην υπόθεση Di Prinzio (ανωτέρω υποσημείωση 12), σύμφωνα με την οποία σε παρόμοιες περιπτώσεις το πραγματικό ποσό είναι «αναγκαστικά» χαμηλότερο του ποσού της αυτοτελούς παροχής, δεν είναι σε γενικές γραμμές ακριβής.

23 — Βλ. π.χ. την απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 1991 στην υπόθεση C-186/90, Durighello (Συλλογή 1991, σ. I-5773, σκέψη 8). Κατά τα λοιπά, πρέπει να διαπιστωθεί ότι το έγγραφο του προσφεύγοντος της κύριας δίκης, το οποίο κοινοποίησε η Βελγική Κυβέρνηση, περιλαμβάνει μια ανακρίβεια, τουλάχιστον επί ενός σημείου όπου βεβαιώνεται ότι η εφαρμογή της εθνικής διατάξεως περί απαγορεύσεως των σωρεύσεων θα οδηγούσε στον καθορισμό του ύψους της συντάξεως στο ποσό των 126 549 BFR, ήτοι σε 28,21/45 του συνολικού ποσού (βλ., συναφώς, ανωτέρω σημείο 6).

περιπτώσεως. Με τα ερωτήματά του, το εθνικό δικαστήριο αναφέρεται απλώς στην απαγορεύουσα τη σώρευση διάταξη του βελγικού δικαίου. Όπως διευκρίνισα ήδη, η διάταξη αυτή τυγχάνει εφαρμογής μόνο σε περίπτωση που η προκύπτουσα από την εθνική νομοθεσία σύνταξη είναι υψηλότερη από το υπολογισθέν, κατ' εφαρμογή του άρθρου 46 του κανονισμού 1408/71, ποσό. Τελικά, το ζητούμενο για το εθνικό δικαστήριο είναι αν η σύνταξη που πρέπει να χορηγηθεί στον M. Larsy από το Βέλγιο μπορεί να υποστεί μείωση με το αιτιολογικό ότι ο ενδιαφερόμενος εισπράττει παράλληλα σύνταξη σε άλλο κράτος μέλος, καίτοι κατέβαλε για την ίδια περίοδο εισφορές ασφαλίσεως γήρατος στα δύο κράτη. Πάντως, η μείωση αυτή στηρίζεται ενδεχομένως στο άρθρο 46, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, πιστεύω, μπορεί να δοθεί η κατάλληλη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα μόνο κατόπιν εμπεριστατωμένης εξετάσεως της ανωτέρω διατάξεως.

24. Συγκεκριμένα, ο M. Larsy δικαιούται γαλλικής συντάξεως λόγω του ότι επί 14 έτη — και παρά τη βούλησή του — υπαγόταν στο γαλλικό σύστημα ασφαλίσεως γήρατος, συντάξεως, το ύψος της οποίας, πάντως, δεν προκύπτει από τη δικογραφία. Ταυτοχρόνως, δικαιούται, σύμφωνα με τις δηλώσεις του καθού στην κύρια δίκη (όπως αυτές παρατίθενται σε έγγραφο που προσκόμισε η Βελγική Κυβέρνηση) συντάξεως, υπολογιζομένης βάσει του άρθρου 46, παράγραφοι 1 και 2. Το ύψος της συντάξεως αυτής αντιστοιχεί στο θεωρητικό ποσό, κατά την έννοια του άρθρου 46, παράγραφος 2, δεδομένου ότι ο M. Larsy συμπλήρωσε στο Βέλγιο όλες τις περιόδους ασφαλίσεως που είναι αναγκαίες για τη χορήγηση πλήρους παροχής. Πάντως, για τον υπολογισμό του συνόλου της παροχής που δικαιούται ο ενδιαφερόμενος κατ' εφαρμογή του άρθρου 46, το υψηλότερο θεωρητικό ποσό αποτελεί, δυνάμει της παραγράφου 3 του άρθρου, το ανώτατο όριο. Αν υποτεθεί ότι το προκύπτον δυνάμει του βελγικού δικαίου υψηλότερο θεωρητικό ποσό είναι υψηλότερο εκείνου που προκύπτει από την εφαρμογή του γαλλικού δικαίου, ο M. Larsy δεν δικαιούται να λάβει ποσό μεγαλύτερο του πλήρους ποσού της βελγικής συντάξεως. Πλην όμως, ο M. Larsy θα εισέπραττε το πλήρες ποσό της βελγικής συντάξεως ακόμη και αν δεν είχε εργαστεί στη Γαλλία και δεν είχε καταβάλει εκεί εισφορές. Αυτό σημαίνει ότι η επί 14 έτη καταβολή εκ μέρους του M. Larsy εισφορών στη Γαλλία δεν ασκεί επιρροή επί του ύψους της συντάξεως.

25. Το παράλογο ενός τέτοιου αποτελέσματος είναι εξόφθαλμο υπό την έννοια ότι εκείνος που έκανε χρήση του δικαιώματός του περί ελεύθερης κυκλοφορίας τιμωρείται με τον τρόπο αυτό σε σχέση που εκείνον που δεν το έπραξε. Η ζημία προέρχεται από το ότι ο ενδιαφερόμενος υποχρεώθηκε να καταβάλει για την αυτή περίοδο εισφορές ασφαλίσεως γήρατος σε περισσότερα κράτη μέλη, χωρίς τελικά η καταβολή συμπληρωματικών εισφορών να καταλήξει σε σχετικά υψηλότερη σύνταξη. Τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως επιτρέπουν να θεωρηθεί ότι πρόκειται για εξαιρετικές περιπτώσεις. Πλην όμως, δεν πρέπει να λησμονείται ότι η εφαρμογή του άρθρου 46, παράγραφος 3, επί των περιπτώσεων αυτών έχει συνέπειες που ενδέχεται να εμποδίζουν τον ενδιαφερόμενο να κάνει χρήση του δικαιώματός του προς ελεύθερη κυκλοφορία.

26. Το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι οι διατάξεις του παραγώγου κοινοτικού δικαίου πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπον ώστε εκείνοι που ασκούν το δικαίωμά τους προς ελεύθερη κυκλοφορία να μη χάνουν τα οφέλη που τους παρέχει

ήδη η νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους [24]. Πάντως, στα πλαίσια της παρούσας υποθέσεως πρόκειται για οφέλη που χορηγεί το ίδιο το κοινοτικό δίκαιο μέσω του άρθρου 46, παράγραφοι 1 και 2 του κανονισμού 1408/71.

27. Η καθιέρωση ανωτάτου ορίου που προβλέπει το άρθρο 46, παράγραφος 3, αποσκοπεί στην «αποφυγή αδικαιολογήτων σωρεύσεων που προκύπτουν ιδίως από τη χρονική σύμπτωση περιόδων ασφαλίσεως και περιόδων εξομοιουμένων προς αυτές» [25]. Εν προκειμένω, μολονότι ο M. Larsy κατέβαλε εισφορές σε δύο κράτη μέλη, κρίσιμο είναι το γεγονός ότι πρόκειται για την ίδια περίοδο (ήτοι για τα έτη 1964 έως 1977), ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για «χρονική σύμπτωση» περιόδων ασφαλίσεως. Πάντως, υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν μπορεί εν πάση περιπτώσει να γίνεται λόγος για *αδικαιολόγητη* σώρευση. Αφής στιγμής ο ενδιαφερόμενος υποχρεούται, για την ίδια και αυτή περίοδο, να καταβάλλει εισφορές ασφαλίσεως γήρατος σε δύο κράτη μέλη, θα πρέπει να έχει και το δικαίωμα να απολαμβάνει τα οφέλη που απορρέουν συναφώς [26].

28. Βέβαια, με την απόφαση που εξέδωσε στην υπόθεση Collini, το Δικαστήριο έκρινε ότι:

«ο προβλεπόμενος στο άρθρο 46, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71 κανόνας περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις όπου το ύψος των υπολογιζομένων σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 παροχών υπερβαίνει το υψηλότερο θεωρητικό ποσό των συντάξεων, έστω και αν η υπέρβαση του ορίου αυτού δεν οφείλεται σε χρονική σύμπτωση των περιόδων ασφαλίσεως» [27].

Θα μπορούσε να εκληφθεί ότι το άρθρο 46, παράγραφος 3, πρέπει να εφαρμόζεται στην πράξη επί όλων των περιπτώσεων που εμπίπτουν στη διάταξη αυτή. Πάντως, παρόμοια ερμηνεία θα έβαινε πέραν του σκοπού της διατάξεως.

29. Στην υπόθεση Collini επρόκειτο για Ιταλό εργαζόμενο, ο οποίος απασχολήθηκε επί επτά έτη στην Ιταλία και επί 35 στο Βέλγιο. Ο ιταλικός φορέας, στηριζόμενος στο άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71, του χορήγησε σύνταξη ύψους 23 829 BFR. Τα 35 έτη εργασίας του ενδιαφερομένου στο Βέλγιο αρκούσαν αφ' εαυτών για να του παράσχουν το δικαίωμα συντάξεως ύψους 326 389 BFR. Συναφώς, ο αρμόδιος φορέας υπολόγισε τη σύνταξη κατά τρόπον ώστε στα 35 έτη εργασίας του Collini προστέθηκαν άλλα 8 έτη πλασματικών περιόδων ασφαλίσεως. Με βάση τον χρόνο εργασίας που πραγματοποιήθηκε στην Ιταλία, ο αριθμός των πλασματικών αυτών ετών ασφαλίσεως μειώθηκε από 8 σε 3, γεγονός που κατέληγε σε σύνταξη ύψους 300 490 BFR. Το θεωρητικό ποσό του άρθρου 46, παράγραφος 2, ανερχόταν στο Βέλγιο στην προκειμένη περίπτωση σε 336 748 BFR. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το εν λόγω ποσό αποτελούσε το ανώτατο όριο κατά την έννοια του άρθρου 46, παράγραφος 3, και ότι ο ενδιαφερόμενος δεν μπορούσε να εισπράξει συνολικά ποσό υπέρτερο αυτού.

24 — Βλ., π.χ., την απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1991 στην υπόθεση C-302/90, Faux (Συλλογή 1991, σ. I-4875, σκέψεις 27 και 28).

25 — Όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1408/71 (βλ. ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73).

26 — Δεν τίθεται ζήτημα διερευνήσεως του κατά πόσον η ζημία που υπέστη ο M. Larsy θα μπορούσε επίσης να αντισταθμιστεί κατ' άλλον τρόπο (π.χ., με την επιστροφή των εισφορών που κατέβαλε στον γαλλικό φορέα).

27 — Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1987 στην υπόθεση 323/86, Συλλογή 1987, σ. 5489, σκέψη 13 (η υπογράμμιση δική μου).

30. Στην προκειμένη, πάντως, περίπτωση δεν πρόκειται για ζήτημα πλασματικών ετών ασφαλίσεως ούτε για τη σχέση τους με τις περιόδους ασφαλίσεως υπό τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους. Ο προσφεύγων της κύριας δίκης εργάστηκε επί την προαναφερθείσα περίοδο σε δύο κράτη μέλη και υποχρεώθηκε να καταβάλει εισφορές ασφαλίσεως γήρατος στα δύο κράτη. Τα ανωτέρω πραγματικά περιστατικά διαφέρουν, λοιπόν, σαφώς εκείνων επί των οποίων στηρίχθηκε το Δικαστήριο για να εκδώσει την απόφασή του στην υπόθεση Collini. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο πρέπει συναφώς να τονιστεί ότι η διάταξη του άρθρου 46, παράγραφος 3, δεν εφαρμόζεται όταν πρόκειται για «αδικαιολόγητη» σώρευση.

31. Θεωρώ χρήσιμο να υπενθυμίσω εν προκειμένω μια από τις διατάξεις που ενσωματώθηκαν στον κανονισμό 1408/71 με τον κανονισμό 1248/92. Κατά το άρθρο 46, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της νέας αποδόσεως, όταν πρόκειται για την εφαρμογή εθνικών διατάξεων απαγορευουσών τη σώρευση, δεν λαμβάνονται υπόψη «τα ποσά των παροχών οι οποίες έχουν κτηθεί δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους και χορηγούνται βάσει προαιρετικής ασφαλίσεως ή προαιρετικής συνεχίσεως της ασφαλίσεως». Το ίδιο θα έπρεπε να ισχύει οσάκις ο ενδιαφερόμενος, πέραν των καταβληθεισών εισφορών στο κράτος καταγωγής του, υποχρεώθηκε να καταβάλει εισφορές ασφαλίσεως γήρατος και σε άλλο κράτος μέλος.

32. Επομένως, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το άρθρο 46, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71 δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος υποχρεώθηκε να καταβάλει, κατά την ίδια περίοδο, εισφορές ασφαλίσεως γήρατος σε περισσότερα κράτη μέλη.

IV — Ισχύουσα νομική κατάσταση μετά την έναρξη ισχύος του κανονισμού (ΕΟΚ) 1248/92

33. Ασφαλώς, όπως προανέφερα, ο κανονισμός 1248/92 δεν γεννά δικαιώματα για την προγενέστερη της 1ης Ιουνίου 1992 περίοδο. Πάντως, το άρθρο 95 α, παράγραφος 4, του κανονισμού 1408/71 ορίζει ότι, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις του κανονισμού 1248/92, τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων, οι οποίοι επέτυχαν προ της 1ης Ιουνίου 1992 την εκκαθάριση της συντάξεώς τους, μπορούν να επανεξεταστούν κατόπιν αιτήσεώς τους. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο είναι χρήσιμη η σύντομη εξέταση της νέας νομικής καταστάσεως.

34. Σύμφωνα με τη νέα απόδοση του άρθρου 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, το ποσό της «αυτοτελούς» παροχής που προκύπτει από την εφαρμογή των εθνικών διατάξεων πρέπει να υπολογίζεται όπως υπολογιζόταν μέχρι σήμερα. Προς τον σκοπό αυτό, οι απαγορεύουσες τη σώρευση διατάξεις του εθνικού δικαίου εφαρμόζονται μόνο σε δύο ειδικές περιπτώσεις (άρθρο 46 β, παράγραφος 2, στοιχείο β', της νέας αποδόσεως). Στην συνέχεια, πρέπει να υπολογίζεται το «πραγματικό» ποσό της παροχής (άρθρο 46, παράγραφος, στοιχείο α', σημείο ii, σε συνδυασμό με την παράγραφο 2, της νέας αποδόσεως), πράξη στα πλαίσια της οποίας δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι απαγορεύουσες τη σώρευση διατάξεις του εθνικού δικαίου (άρθρο 46 β, παράγραφος 1, της νέας αποδόσεως).

35. Η νέα απόδοση του άρθρου 46, παράγραφος 3, έχει ως εξής:

«Ο ενδιαφερόμενος δικαιούται την εκ μέρους του αρμοδίου φορέα κάθε κράτους μέλους καταβολή του υψηλοτέρου ποσού που υπολογίζεται σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 2, υπό την επιφύλαξη, ενδεχομένως, της εφαρμογής των ρητρών μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως, όπως προβλέπει η νομοθεσία δυνάμει της οποίας οφείλεται η παροχή.

Στην περίπτωση αυτή, η σύγκριση που πραγματοποιείται αφορά τα ποσά που καθορίζονται μετά την εφαρμογή των εν λόγων ρητρών».

Η εφαρμογή των νέων αυτών διατάξεων νομίζω ότι καταλήγει στο ίδιο αποτέλεσμα με εκείνο που συνήγαγα επί τη βάσει της παλαιάς αποδόσεως του κανονισμού 1408/71.

Γ — Συμπέρασμα

Κατόπιν αυτού, προτείνω να δοθούν οι ακόλουθες απαντήσεις στα υποβληθέντα ερωτήματα:

1) Τα άρθρα 46 και 12, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, όπως ίσχυαν πριν από την τελευταία τροποποίηση που επήλθε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92, έχουν την έννοια ότι η εφαρμογή διατάξεως του εθνικού δικαίου περί απαγορεύσεως των σωρεύσεων δεν απαγορεύει τον καθορισμό του ύψους της συντάξεως επί τη βάσει και μόνον του εθνικού δικαίου. Αντιθετα, αν η σύνταξη προσδιορίζεται με βάση το άρθρο 46, δεν συντρέχει λόγος εφαρμογής διατάξεως του εθνικού δικαίου περί απαγορεύσεως των σωρεύσεων.

2) Στο πλαίσιο του καθορισμού του ύψους της συντάξεως κατά το άρθρο 46, δεν εφαρμόζεται η παράγραφος 3 αυτού στο μέτρο που ο ενδιαφερόμενος υποχρεώθηκε να καταβάλει, για την αυτή χρονική περίοδο, εισφορές ασφαλίσεως γήρατος σε περισσότερα κράτη μέλη.